

УДК 316.334.3:324

В.В. ОРЛОВ

МЕХАНІЗМИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПОВЕДІНКИ СУБ'ЄКТІВ ВИБОРЧОГО ПРОЦЕСУ

У статті досліджено особливості механізму державного регулювання виборчого процесу. Запропоновано рекомендації щодо оптимізації механізму державного впливу на організаційно-правовий розвиток виборчих процесів і поведінку їх суб'єктів в Україні.

Ключові слова: виборчий процес, суб'єкти виборчого процесу, механізм державного регулювання, поведінка суб'єктів виборчого процесу, державне фінансування партій.

Одним із проявів активності суб'єктів політичного життя суспільства є їх участь у виборчих процесах. Таку діяльність можна визначити як процес взаємодії елементів політичної системи в процесі та на фоні народного волевиявлення в рамках правових норм, установлених у законодавчому порядку. Держава, як ядро політичної системи суспільства, визначає основні параметри цього процесу та застосовує прямі або опосередковані механізми регулювання поведінки всіх учасників політичного життя, передусім суб'єктів виборчого процесу. Зазначені обставини зумовлюють необхідність дослідження сучасного стану механізмів державного управління виборчим процесом в Україні.

Проблема формування механізмів державного регулювання взаємодії органів влади, політичних партій, виборчих комісій і виборців у процесі проведення виборчих процедур характеризується наявністю суперечності між демократичним характером основних засад виборчого процесу та необхідністю застосування правових (в тому числі й примусового характеру) форм впливу на учасників виборів.

Мета статті – визначити механізми державного регулювання поведінки суб'єктів виборчого процесу.

Проблемі управління електоральним процесом присвячено наукові дослідження В. Кафарського, Д. Ковриженка, М. Мельника, В. Погорілка, С. Рябової, М. Ставнійчук, О. Тодики, І. Фетеску, Д. Яковлева та ін.

Теоретичні та методологічні підходи до аналізу механізмів державного управління розкриваються в працях дослідників Г. Атаманчука, В. Бакуменка, П. Надолішнього, Н. Нижник, О. Оболенського, А. Пойченка, В. Ребкала, Ю. Тихомирова, В. Токовенко.

Соціологічні аспекти виборчого процесу розглядали вітчизняні науковці О. Вишняк, Г. Голосов, В. Гімпельсон, В. Князев, О. Куценко,

Д. Наріжний, В. Скуратівський, Ю. Сурмін, Л. Хижняк, Ю. Чернецький, Ю. Яковенко та ін.

Варто звернути увагу на формування відносно нової галузі соціологічних знань – соціології виборчого процесу, котра вивчає комплекс проблем, пов'язаних з особливостями підготовки та проведення виборів, а також з поведінкою суб'єктів у виборчих кампаніях.

Заслужують на увагу дослідження останнього часу, які лежать на стику політичних, соціологічних наук та науки державного управління. Функціонування механізмів державного управління в забезпеченні демократичності електорального процесу є предметом наукового обґрунтування у працях І. Фетеску. Як вважає дослідниця, ефективність державного регулювання виборчих процесів визначається потребою в достовірності волевиявлення громадян та, відповідно, забезпеченні легітимності сформованих на його основі органів влади. [4].

На думку В. Солових, який досліджує проблематику інституалізації влади, дві основні підсистеми влади – публічна та громадянська, виконують дві найважливіші функції:

1) продукування нормативних рішень і їх трансформації у вплив на навколишнє соціальне середовище (публічна підсистема);

2) перетворення приватних інтересів на домінуючі з подальшою їх реалізацією в суспільстві через механізми артикуляції й агрегування (громадянська підсистема).

Внутрішня організація, динаміка функціонування та взаємодія цих підсистем визначають механізми публічного врядування в державі і в цілому трансформацію політичної влади в публічну [1].

Аналіз концептуальних засад функціонування політичних партій як інституту державної політики й управління, а також діяльність партій під час формування вищих органів державної влади та виконання ними державницьких функцій також розкривається в монографії Л. Гонюкової [2].

Проте в цих дослідженнях міститься осмислення окремих проблем владного впливу на виборчий процес. При цьому системно не розглядається механізм державного управління виборчим процесом через правотворчість, систему органів державного управління й організаційний розвиток політичних партій і політичних об'єднань громадян.

Аналіз чинних вітчизняних механізмів державного впливу на організацію виборчого процесу показав, що можливості їх дієвості ґрунтуються на централізованому принципі здійснення управління із субординаційними зв'язками між органами управління; правових нормах, сформованих за галузевим принципом; інструментах впливу на суб'єктів електорального процесу. Саме це є основою дослідження, поданого в цій статті.

Виборча система України, як система суспільних відносин, пов'язаних із формуванням складу представницьких органів шляхом виборів, включає вибори до органів державної влади, тобто до Верховної

Ради України, вибори Президента України та органів місцевого самоврядування.

Головною загрозою функціонування виборчої системи є існування умов для:

- впливу на результати виборів з боку окремих посадовців, політичних сил і фінансово-промислових груп;
- впливу на результати виборів з-за кордону;
- фальсифікацій та спотворення результату волевиявлення громадян на післявиборчому етапі політичного процесу, та, як наслідок, недостатньої легітимації державної влади.

Механізми державного управління виборчими процесами та поведінкою їх суб'єктів виявляються, на нашу думку, у двох основних аспектах. По-перше, це організаційно-правове забезпечення виборчого процесу, що полягає в організації та максимальному спрощенні самого процесу й процедури виборів, прагненні зробити їх зрозумілими, прозорими й економними. При цьому необхідно дотриматись основних принципів і стандартів політичних виборів. По-друге, слід відзначити необхідність впливу держави на формування свідомої активності та високого рівня політико-правової культури учасників виборчого процесу.

Важливою проблемою регулювання державою поведінки виборців є формування точних і повних виборчих списків на підставі проведеної реєстрації всіх дієздатних громадян. Це – одне з основних завдань нашої держави, спрямоване на утвердження інститутів безпосередньої та представницької демократії, реалізацію принципу народовладдя. Сьогодні ведення державного реєстру виборців забезпечується діяльністю спеціалізованих державних органів. На наш погляд, очевидною перевагою органів виконавчої влади, що проявлятиметься в процесі організації та проведення виборів, є злагодженість і системність виконання ними своїх обов'язків, адже вони, як один з головних елементів державного механізму, завжди характеризуються чіткою субординацією, підпорядкованістю нижчих посадових осіб вищим. Їх працівники несуть сувору відповідальність за виконання службових обов'язків, повинні відповідати високим освітнім і професійним стандартам, мають перспективи кар'єрного зростання. А найвищі державні органи здійснюють суворий контроль за якістю ведення реєстру виборців.

На наш погляд, було б доцільно долучити до цієї роботи Центральну виборчу комісію й окружні виборчі комісії. Із цією метою варто встановити для останніх статус органу державного управління з підпорядкуванням ЦВК, а керівному складу комісій надати статус державних службовців, а також віднести ведення Державного реєстру виборців до компетенції виборчих комісій. Це дало б змогу сконцентрувати в цій системі максимум повноважень щодо організації та проведення виборів.

Конституцією України визначається механізм залучення й участі громадян у процесах здійснення державної влади. Вони мають право на свободу об'єднання в політичні партії та громадські організації для

здійснення й захисту своїх прав і свобод та задоволення політичних, економічних, соціальних, культурних та інших інтересів. Таким чином, за політичними партіями закріплено провідну роль у державотворчих процесах, які сприяють формуванню та вираженню політичної волі громадян шляхом участі у виробленні та реалізації державної політики. Політичні партії в умовах чинного законодавства виступають у ролі одного з основних суб'єктів виборчого процесу.

Згідно з внесеними змінами до Закону "Про політичні партії", з 27 листопада 2003 р. передбачалося запровадження державного фінансування статутної діяльності політичних партій і відшкодування партіям витрат, пов'язаних з фінансуванням їхньої передвиборної агітації. Державне фінансування статутної діяльності політичних партій мало розпочатися з 1 січня 2007 р., а за результатами чергових парламентських виборів 2006 р. партіям мали бути відшкодовані витрати, пов'язані з фінансуванням їхньої передвиборної агітації. Проте Законом України "Про Державний бюджет України на 2007 рік" було зупинено дію цих положень на один рік, тоді як Закон України "Про Державний бюджет України на 2008 рік та про внесення змін до деяких законодавчих актів України" скасував їх взагалі. Отож, на сьогодні в Україні не існує прямого державного фінансування політичних партій, держава її надає опосередкованим шляхом.

Варто відновити призупинені положення щодо державного фінансування партій, встановлення обмежень щодо джерел приватного фінансування партій. Доцільно запровадити державне фінансування політичних партій на основі децентралізації, з метою розширення фінансування місцевих партійних організацій.

Для дієвого контролю доречно встановити юридичну відповідальність політичних партій за правопорушення, що, на нашу думку, підвищить ефективність боротьби з політичною корупцією.

Потребує правового врегулювання й проблема функціонування партій і внутрішньопартійної демократії. Політичні партії в Україні опинилися в колі обмежених можливостей і мають відносно незначний вплив на визначення політичного курсу держави. Необхідно створити умови для впливу політичних партій на формування виконавчої гілки влади, при цьому, не тільки через парламентську діяльність.

Для цього слід активніше залучати представників партій до діяльності громадських колегій органів влади та реформувати механізм державного впливу на організаційний розвиток політичних партій в Україні через відновлення зупинених норм законодавства стосовно прямого державного фінансування політичних партій в Україні.

Висновки. Таким чином, з метою оптимізації механізму державного управління поведінкою суб'єктів виборчого процесу мають бути:

– запровадження дієвих механізмів відкликання депутатів, які не виправдали сподівань виборців;

- запровадження прозорих відносин між бізнесом і політикою, по-перше, через чіткі моделі фінансування політичних партій, а по-друге, через моніторинг фінансових витрат суб'єктів виборчого процесу;
- створення умов для участі громадян у процесі формування виборчих списків суб'єктів виборів.

Список використаної літератури

1. Солових В.П. Влада в системі суб'єктно-об'єктних управлінських відносин в державі: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук з держ. упр.: спец. 25.00.01 / В.П. Солових; Укр. Акад. держ. упр. при Президентові України, Харк. регіон. ін-т. – Х., 2002. – 22 с.

2. Гонюкова Л. Політичні партії як інститут державної політики та управління: теоретико-методологічний аналіз: монографія / Л. Гонюкова; [за наук. ред. д-ра політ. наук Л.Є. Шкляра]. – К.: НАДУ, 2009. – С. 153.

3. Закон України “Про політичні партії в Україні” [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2365-14>.

4. Фетеску І.А. Шляхи вдосконалення механізмів державного управління електоральним процесом в Україні: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук з держ. упр.: спец. 25.00.02 / І.А. Фетеску; Одес. регіон. ін-т держ. упр. Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. – О., 2008. – 20 с.

Орлов В.В. Механизмы государственного регулирования поведения субъектов избирательного процесса

В статье исследованы особенности механизма государственного регулирования избирательного процесса. Предложены рекомендации по оптимизации механизма государственного влияния на организационно-правовое развитие избирательных процессов и поведение их субъектов в Украине.

Ключевые слова: избирательный процесс, субъекты избирательного процесса, механизм государственного регулирования, поведение субъектов избирательного процесса, государственное финансирование партий.

Orlov V. The mechanisms of state regulation of the behavior of the subjects of the electoral process

The article explores the features of state regulation of the electoral process recommendations for optimization of the mechanism of state influence on the organizational and legal development of electoral processes and conduct its business in Ukraine.

Key words: electoral process, the subjects of the electoral process, the mechanism of state regulation of conduct of the election process, state funding of parties.